

MURÁDIN János Kristóf

egyetemi adjunktus

Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Kolozsvári Kar, Kolozsvár

senior lecturer

**Sapientia Hungarian University of Transylvania, Faculty of Sciences and
Arts, Cluj-Napoca, Romania**

email: muradinjanoskristof@yahoo.com

**A MAGYAR EGYSÉG ESZMÉJE, MINT POLITIKAI PROGRAM.
AZ ERDÉLYI PÁRT PROPAGANDATEVÉKENYSÉGE
ÉSZAK-ERDÉLYBEN 1940 ÉS 1944 KÖZÖTT**

*THE IDEA OF HUNGARIAN UNITY AS POLITICAL PROGRAM.
THE PROPAGANDA LED BY TRANSYLVANIAN PARTY
IN NORTHERN TRANSYLVANIA BETWEEN 1940 AND 1944*

ABSTRACT

The paper deals with the most important political party of the Hungarians from Northern Transylvania re-annexed to Hungary after the Second Vienna Arbitration in 1940. In the beginning there is shortly presented the political integration of Northern Transylvania into Hungary and the foundation of the Transylvanian Party. In the followings there are analyzed the membership building process of the party and its results. The presence of the idea of Hungarian unity in the party program consists another theme discussed in the paper. After that, there are presented with full particulars the different types of propaganda instruments (badge, insignia, publications) used by the Transylvanian Party. In the next three parts of the paper there are described the mass events organized by the party for propaganda issues, the local, particular happenings used for the same purpose and the cultural, scientific events held by the Transylvanian Party in order to spread its propaganda among intellectuals. The last chapter of the paper is dedicated to the propaganda made in the rural regions of Northern Transylvania. This was carried out by systematic campaign trails of party's parliamentary deputies in villages all over the re-annexed territories. At the end there is presented the abolition process of the party and it is made a short synthesis on its propaganda efforts, analyzing the reasons of successes and failures in this matter. The source material of the paper consists of archival data, publications of the Transylvanian Party, special books, studies and publications in the contemporary press.

Kulcsszavak: magyar egység, Erdélyi Párt, propaganda, ideológia, párt-program, pártkiadvány, tömegrendezvény

Keynotes: Hungarian unity, Transylvanian Party, propaganda, ideology, party program, party publication, mass event

1. Bevezetés

A második bécsi döntést követően,¹ 1940 végén Erdély ismét magyar fennhatóság alá kerülő északi és keleti részein egy merőben új politikai alakulat jött létre. Az Erdélyi Párt nevet felvevő politikai formáció elsődleges célja a régióban élő magyar lakosság teljes körű összefogása volt. Arra törekedett, hogy az anyaországhoz visszacsatolt erdélyi területeken élő magyarságot minden politikai ideológián felülemelkedve, nemzeti alapon egyesítse. Első olvasatra semmitmondónak tűnő neve éppen ezért nem tartalmazott ideológiai hovatartozásra vonatkozó utalást, de még bár csak a „magyar” jelző sem szerepelt benne. Ez utóbbit ugyanis alapítói magától adódónak tekintették, hiszen ellentétben a korábbi, két világháború közötti erdélyi magyar politikai pártokkal, immár nem Romániában, hanem Magyarországon jött létre és fejtette ki tevékenységét. Nem volt tehát szüksége arra, hogy idegen közegben magyar politikai erőként határozza meg önmagát. Életre hívására az észak-erdélyi képviselők országgyűlési behívását követően került sor. A visszacsatolt területeket a magyar törvényhozásban képviselni hivatott, az 1940: XXVI. törvény alapján behívott 50 magyar értelmiségi és közéleti személyiség² közül 36-on váltak az Erdélyi Párt alapítóivá.³ Az 1940. december 14-én⁴ megszülető Erdélyi Párt egyedi színfolt volt az erdélyi magyar politikatörténetben. A fővárosi klubpártként induló politikai szerveződés előtt álló elsődleges feladat az észak-erdélyi magyar társadalom megnyerése volt. A visszacsatolt területeken kizárólagos dominanciára törő, fiatal, dinamikus és ambiciózus Erdélyi Párt ezért kezdettől fogva erőteljes propaganda tevékenységet folytatott. Tanulmányomban ennek rövid összefoglalására törekszem.

2. A tagtoborzási kampány és eredményei

A „visszacsatolt Észak-Erdély és a keleti országrészek” összlakossága az 1941-es magyar népszámlálás adatai szerint 2 557 260 főt tett ki, amelynek 53,6%-a magyar, 39,9%-a román volt. Az 1 380 506 magát magyarnak valló lakos mellett, 1 029 470 román, 47 357 zsidó, 44 686 német, 34 338 cigány, 19 635 ruszin és 19 584 szlovák élt a területen.⁵

Mindezek fényében, az enyhe magyar többség politikai egybentartása alapvető fontosságú cél volt a „magyar Erdély” újrateremtésének folyamatában. Az Erdélyi Párt ezért – rövid idő alatt közismertté váló „Új honfoglalás” jelszava alatt – a régió teljes magyarságát igyekezett megszólítani, minden magyar pártjává szeretett volna válni. Így már kezdetől fogva a helyi politikai csoportosulások ernyőszervezetként, mintegy gyűjtőpártjaként határozta meg önmagát. A regionális kizárólagosságra törekvő Erdélyi Pártot vezetői a lehető leghamarabb felülről irányított tömegpárttá kívánták fejleszteni. Ennek jegyében kezdődött meg már 1941 januárjától a párt gyorsütemű szervezése Észak-Erdélyben.

A fiatal párt – dr. Mikó Imre képviselő 1940 decemberében elhangzott szavaival élve – nyitva állt mindenki előtt, „aki Erdély újjáépítését s az anyaországba való beilleszkedését érzi legelső kötelességének”.⁶ Nem tett nemi vagy foglalkozásbeli különbséget a leendő tagok között, így a férfiak mellett nőket is felvett, és nem zárkózott el a trianoni országrészből érkező állami közalkalmazottaktól sem. Jól jellemezte a párt észak-erdélyi magyar társadalomhoz való viszonyulását a Botos János kolozsvári tagozati titkár által, a helyi pártszervezet 1941 februári alakuló közgyűlésén kifejtett nézőpont, amely szerint az Erdélyi Párt „minden erdélyi magyart a maga kötelékébe tartozónak tekint” és így a párthoz való tartozás hovatovább „lelkiismereti kérdés”.⁷

Az 1941. január 1-től indított, széleskörű tagtoborzó kampány hatására a visszacsatolt területek magyarsága tömegesen lépett be az új politikai formációba. A párt „Mindent Erdélyért!” jelszavával⁸ maga mögé állította szinte az egész észak-erdélyi magyar társadalmat. Rohamosan bővülő tagsága átfogta annak minden rétegét a földbirtokos arisztokráciától, a városi középrétegen át, az iparosságon és a munkásság egy részén keresztül a földművelők tömegéig.

Az Erdélyi Párt tagtoborzására széleskörűen felhasználta a helyi magyar sajtót, folyamatosan jelentek meg a belépésre való felhívások⁹ és a párt addigi szervezkedéséről szóló tudósítások az észak-erdélyi magyar lapokban.¹⁰ Kellő számú tag beiratkozását követően, egymás után jöttek létre a vidéki tagozatok Máramaros és Ugocsa vármegyék kivételével minden visszacsatolt vármegyében. Az Erdélyi Párt taglétszáma 1942 januárjára elérte a 243 500-at¹¹ és a tagság még 1943 novemberében is 231 181 főt tett ki.¹² Így a párt nemcsak hogy megnyerte magának Észak-Erdély magyar társadalmát, de meg is tudta tartani annak lojalitását a háborús körülmények ellenére is. Ehhez nagymértékben járult hozzá a magyar politikai egység gondolatát állandóan szorgalmazó, folyamatos és igen sikeres propagandája.

3. A magyar egység eszméje az Erdélyi Párt programjában

Az Erdélyi Párt legfontosabb célkitűzése még az 1940 végi megalakulástól kezdve az erdélyi magyarság politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális egységének megtartása volt. A párt vezetői korán felismerték, hogy a két világháború közötti román uralom idején kialakult kisebbségi egységbe tömörülés, a társadalmi különbségeken felülemelkedő erdélyi magyar összefogás továbbéltetésének gondolata megkérdőjelezhetetlen szükségességgel bír a kettévágott Erdély visszacsatolt északi részében. Ez a vezérelv vált azután az 1941. május 28-i, kolozsvári alapító nagygyűlésen elfogadott, tízpontos pártprogram egyik fő motívumává is. A párt működésének négy éve alatt változatlan program II. részében a magyar egység eszméje így jelenik meg: „Magyarországon belül minden építő magyar erőt össze kell fogni, meg kell szervezni, és olyan nemzeti munka szolgáltatába kell állítani, amelynek eredményeképpen megszületik a minden magyar életet és értéket magába foglaló, védelmező és megtartó, megújult magyar állam.”¹³ Az Erdélyi Párt tehát nem egyoldalú pártérdekekre, hanem átfogó nemzeti érdekekre helyezte a hangsúlyt és fő célja az erős, önmagában a társadalmat védelmezni és a magyarságot megtartani képes, nemzeti összefogáson alapuló állam létrehozása volt.

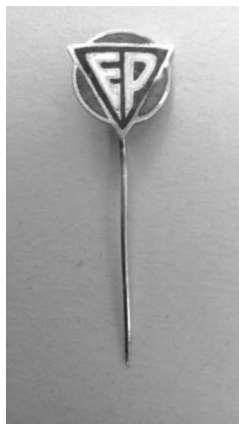
Az Erdélyi Párt meglehetősen heterogén programját erőteljesen átítatta a közösségi érzés, amely a liberális individualizmussal ellentétben a nemzeti eszme által egyben tartott csoportszellemet részesítette előnyben, és az embereket a keresztény erkölcsi értékrend alapján ítélte meg. A pártprogram megfogalmazásában: „minden magyar ember annyit ér, amennyit erkölcsi magatartása, nemzetéért végzett munkája és a magyar közösségért hozott áldozata jelent.”¹⁴ A párt végső célja voltaképpen egy „tiszt és keresztény erkölcsi alapokon nyugvó, kiegyensúlyozott és egységes nemzeti társadalom” kialakítása volt, amihez programjának IV. pontjában alapfeltételként a „népi és munkásosztály”, azaz a magyar társadalom legnagyobb rétegét kitevő földművesek és munkások intézményes megerősítését és védelmét tartotta szükségesnek, az iparosok és kereskedők támogatását szorgalmazta és az értelmiségnek az ún. „nemzet-társadalom” szolgáltatába állítását kívánta. A hagyományos bal- és jobboldali eszmék illetően elegeye lehetővé tette, hogy a pártot a legtöbb erdélyi magyar – politikai nézőponttól függetlenül – magáénak érezhesse. Ezáltal pedig a végső cél, az egy párt keretében megvalósuló erdélyi magyar nemzeti egység létrejöhesse.

4. Az Erdélyi Párt propagandájának eszköztára

Az Erdélyi Párt általános elismertségnek örvendett az ország legnagyobb részében és Észak-Erdélyben különösképpen. Ebben jelentős része volt annak, hogy már megalakulásától kezdve igen jelentős propaganda tevékenységet folytatott, felhasználva a korszakban rendelkezésre álló minden lehetséges eszközt.

A pártvezetőség egyik fő törekvése az volt, hogy az Erdélyi Párthoz való tartozás a politikai közösségi szellem érzetét erősítse. Ezért már 1941 nyarán a párt kitűzőket készíttetett tagjai számára, amelyeket a vidéki tagozatok jelképes összegért osztottak ki a párttagoknak. A kitűzők nagy népszerűségnek örvendtek, mint ahogy az egy Szatmárnémetiben, 1942 szeptemberében tartott pártrendezvényről készített beszámolóból is kiderül: „Mindenki vásárol 20 fillérért egy pártjelvényt és azonnal fel is tűzi. Sokan többet vesznek, hogy barátaiknak továbbadják.”¹⁵

1. ábra: Az Erdélyi Párt kitűzője 1941-ből
Figure 1.: The badge of the Transylvanian Party from 1941

Fotó: M. Lovász Noémi. Forrás: a szerző tulajdona

Maga az erdélyi párti jelvény – a kitűző egyszerű, stilizált formájával szemben – jobban kidolgozott volt. Hagyományos címerpajzs alakja volt, és Erdély történelmi címeréből merített, de annak csak néhány fontosabb elemét vette át (a Nap és a Hold megjelenése a két felső sarokban, a Marost jelképező középső vízszintes választóvonal stb.), központi alakja pedig Szent László királyt jelenítette meg. A nem szokványos jelképválasztás okát dr. Albrecht Dezső ügyvezető alelnök így foglalta össze az Erdélyi Párt egyik értekezletén: „Kézenfekvő lett volna, ha Erdély címerét választottuk volna jelvényül, de azt tartottuk, hogy ez többet és kevesebbet mondana, mint amit az Erdélyi Párt képviselni akar. Többet

mondana, mert egy elmúlt államiságra emlékeztetne, s egyúttal szeparatizmust lehetne belemagyarázni, holott az Erdélyi Párt mindig és mindenben Magyarország egységét és oszthatatlanságát hirdeti és képviseli. Kevesebbet mondana, mert területi elhatárolást jelentene, és nem fejezné ki azt a gondolatot, vágyat és akaratot, mely az erdélyi ember szívében él. Szent Lászlót választottuk, aki az ország egységét jelképezi.”¹⁶

2. ábra: Az Erdélyi Párt jelvényének korai változata 1941-ből
Figure 2.: The early version of the Transylvanian Party insignia from 1941

Forrás: Erdély a magyar képviselőházban. Az Erdélyi Párt kiadása. Minerva Nyomda Rt. Kolozsvár. 1942. Címlap.

A pártjelvény a politikai alakulat fennállásának egész ideje alatt használatos maradt és érdemben nem változott. E téren mindössze annyi történt, hogy 1943 tavaszán elkészült egy szebb kidolgozású változat, amiből újabb kitűzőket is gyártottak és a korábbihoz hasonló módon juttattak el a párttagokhoz.¹⁷

3. ábra: Az Erdélyi Párt jelvényének késői változata 1943-ból
Figure 3.: The late version of the Transylvanian Party insignia from 1943

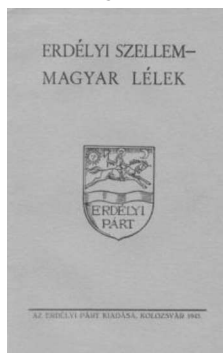
Forrás: Erdély a magyar képviselőházban II. Az Erdélyi Párt kiadása. Minerva Nyomda Rt. Kolozsvár. 1943. Címlap.

A pártjelvény felkerült az Erdélyi Párt kiadványainak címlapjára is. A négy év alatt, a nehéz háborús körülmények ellenére, egyenként több ezer példányban hét pártkiadvány jelent meg. Ezek – mint fő propagandaeszközök – Budapestre, a trianoni ország valamennyi nagyvárosába és természetesen Észak-Erdély minden szegletébe eljutottak.

A kiadványsorozatot a pártprogram teljes szövegét tartalmazó kis füzet nyitotta meg¹⁸ 1942 kora tavaszán. Ezt követte az 1943 februárjában kiadott „Erdélyi kérdések – magyar kérdések” című tanulmánykötet.¹⁹ Az ebben szereplő írások szerzői olyan általános érdeklődésnek számító kérdéskörökben fejtették ki a párt álláspontját, mint: a magyarság helyzete Európában, a magyar Alkotmány és a közösségi gondolat, a székely kérdés, Erdély és a nemzetiségi kérdés stb.

A kötet terjesztését központilag szervezte meg a párt,²⁰ azonban az mégsem érte el a nagyobb néptömegek körében azt a közismertséget, mint aminek az „Erdélyi szellem – magyar lélek” című, 1943 áprilisában megjelent kis propagandafüzet²¹ örvendett. Ebben a nagyközönségnek szóló, olvasmányos kiadványban közreadott politikai programszövegek úgy mutatták be a pártot, mint „a legdrágább magyar történelmi tapasztalatoknak és a korszerű magyar országépítés szellemének a megtestesítőjét”,²² sőt egyenesen mint „az erdélyi magyarság összefogásának jelképét”.²³

4. ábra: „Erdélyi szellem – magyar lélek”. Az Erdélyi Párt propaganda füzete.
Figure 4.: ‘Transylvanian Spirit – Hungarian Soul’. The propaganda brochure of the Transylvanian Party

Forrás: a szerző tulajdona

Ugyancsak 1943-ban látott napvilágot a „Magyar reformot! Gróf Teleki Béla beszéde” címmel kiadott kis füzet, amely az 1943. szeptember 12-én az Erdélyi Párt kolozsvári nagyválasztmányi gyűlésén Teleki Béla pártelnök által elmondott szöveg változatlan formában való publikálása volt. Ez lényegében a párt ideológiájának aktuális összefoglalója volt az

adott történelmi helyzetben, amelyet a parlamenti képviselők és a vármegyei, városi, valamint községi tagozatvezetők haszonnal forgathattak és iránymutatóként alkalmazhattak az általános pártérdekeknek megfelelő helyi politikai célok alakításakor, valamint az ezeknek megfelelő tevékenységek szervezésekor.

Ezek mellett az Erdélyi Párt parlamenti tevékenységét bemutató három másik pártkiadvány a nagyközönség közvetlen tájékoztatására szolgált. A nagy példányszámban 1942-ben,²⁴ 1943-ban,²⁵ valamint 1944-ben,²⁶ évi ciklikussággal megjelent kötetekben mindig az erdélyi párti törvényhozók azelőtti, tehát 1941-es, 1942-es és 1943-as évben elhangzott országgyűlési felszólalásainak szövegét tették közzé. A három kötet közül figyelemre méltó a harmadik, amely nemcsak azért különleges, mert az Erdélyi Párt megszűnése és a háborús frontátvonulás előtt megjelent utolsó és egyben egyetlen 1944-es pártkiadvány volt, hanem azért is, mert ellentétben a korábbiakkal, ez már nem csak a képviselőházi, hanem a felsőházi felszólalásokat is tartalmazta.²⁷ Ennek okán részben címe is különbözött az előző két kiadványétól; míg azok „Erdély a magyar Képviselőházban” címmel jelentek meg, addig ez utóbbi „Erdély a magyar Országgyűlésen” cím alatt látta meg a napvilágot. E kiadványokat az országgyűlési naplók alapján állították össze, és kétségtelen hitelességük folytán az EP egyik legmegbízhatóbb és leghatásosabb propagandaeszközének bizonyultak.

5. Tömegrendezvények a pártpropaganda szolgálatában

Az Erdélyi Párt, lehetőségeihez mérten, a helyi magyarság számára jelentős közösségi tömegrendezvényeket szervezett, amelyek mindig nagyszerű alkalmat szolgáltattak a párt propagandájának terjesztésére. Ilyen volt az ún. „Magyar Nap”, amelyet az erdélyi magyar társadalmi összefogás erősítésének szándékával először 1941. május 25-én, Kolozsváron szervezett meg a párt. A magyar társadalmat széleskörű sajtókampánnyal sikeresen mozgósította, és a Magyar Nap fő szónoka, Nyíró József, az Erdélyi Párt kolozsvári tagozatának elnöke 25 000 fős tömeg előtt mondhatott beszédet Kolozsvár főterén Erdély és Magyarországnak második bécsi döntéssel megvalósult „bonthatatlan egységéről”.²⁸

A következő évben a párt ismét megszervezte a Magyar Napot Kolozsváron, ezúttal június 7-én. Különös jelentőséget kapott az ünnepség azzal, hogy „Honvédeinkért” jelszó alatt „a hazafiui kötelesség teljesítését, a helytállást és áldozathozatalt hangsúlyozta ki.”²⁹ Ennek jegyében gyűjtést szerveztek a hadbavonultak segélyintézményei: a hadigondozó és a Vöröskereszt javára.³⁰ A rendezvény ismét a vártnál nagyobb töme-

get vonzott, és a több mint 20 000 ember hangsúlyosan magyar motívumrendszert használó díszfelvonuláson majd népnünnepélyen vehetett részt.³¹

A kolozsvári Magyar Napok sikerén felbuzdulva, 1941. július első felében Besztercén is Magyar Napot szerveztek. A szórványtelepülésen sorra kerülő, szintén népnünnepéellyel egybekötött rendezvényen a város magyar lakossága mellett részt vett a helyi szász, illetve román lakosság is.³² Hasonlóan sikeres volt az 1942. július 12-én, Kovásznán megtartott székelyföldi Magyar Nap is. Ez voltaképpen az egész székelység ünnepevé vált, amelyen nemcsak a környékbeli lakosság vett részt, hanem társasgépkocsikon a Székelyföld távolabbi vidékeiről is nagyszámú érdeklődő közönség látogatott el Kovásznára.³³

Később a zilahi pártszervezet is több Magyar Napot rendezett. Az elsőt 1943. november 28-án tartották meg, amelyre jelentős számban tudták mozgósítani a helyi magyar fiatalságot.³⁴ A következő zilahi Magyar Napra 1943. december 19-én került sor.³⁵ A rendezvényen a magyar egység gondolatának jegyében nagysikerű beszédet tartott Árvay Árpád, a párt egyik országgyűlési képviselője.³⁶ Az utolsó Magyar Napot 1944. január 30-án, a nagy érdeklődésre való tekintettel, Zilahon és Szilágyosmlyón egyszerre szervezte meg a párt.³⁷ Azonban a háborús helyzet 1944 eleji végleges megromlása, valamint a márciusi német megszállás és az azt követő gyűléstiltalom bevezetése miatt azután már több Magyar Napot nem lehetett szervezni.

6. Az Erdélyi Párt propaganda tevékenységére felhasználható egyéb rendezvények

Az Erdélyi Párt működésének négy éve alatt számos társadalmi rendezvény társszervezője volt, illetve a helyi közösségek több ünnepségén képviseltette magát szerte Észak-Erdélyben. Ezek mindig jó lehetőséget nyújtottak számára a pártpropaganda terjesztésére. A leggyakoribb ilyen események az ún. országzászló-avatások voltak. Ezek keretében általában az illető városok, vagy községek központi terén, vagy fontos középületei előtt magas oszlopot állítottak, amelyre az ország nagyméretű lobogóját húzták fel ünnepi keretek között. Az országzászló-avatások a helyi magyar közösségek számára kiemelkedő jelentőségű események voltak, s több erdélyi faluban a „kis magyar világ” idejéből, a honvédség 1940-es bevonulása mellett, ezek maradtak meg mindmáig a kollektív emlékezetben. Nagyon fontos volt tehát az Erdélyi Párt számára is, hogy e nemzeti érzést erősítő rendezvényeken valamilyen formában részt vegyen. Csak Háromszék vármegyében 1940 és 1944 között 69 helységben

került sor országzászló-avatásra, amelyek közül tizenkét esetben részt vett, öt alkalommal pedig beszédet is mondott, illetve az országzászlót felavatta az Erdélyi Párt valamelyik vezető személyisége.³⁸

Az országzászló-avatások helyi nemzeti érzést erősítő ünnepei mellett, a párt olyan, a korszakban meghatározó kulturális eseményeken is képviseltette magát, amelyek az egész észak-erdélyi magyarság számára szimbolikus jelentőséggel bírtak. Egyik ilyen kimagasló ünnepség volt az 1935-ben ledöntött zilahi Wesselényi-szobor visszaállítása a szilágyvároska főterére, amelyre 1942. szeptember 8-án került sor. Az által, hogy e hatalmas tömegeket megmozgató, emlékezetes eseményen az Erdélyi Párt is képviseltette magát, megerősítette kapcsolatát az észak-erdélyi magyarsággal, sikeresen növelve elfogadottságát és széleskörű elismertségét.

7. Kulturális-tudományos rendezvények, mint a pártpropaganda célirányos eszközei

A nagyszabású tömegrendezvények szervezése, illetve az azokon való részvétel mellett, az Erdélyi Párt arra is törekedett, hogy az észak-erdélyi városokban a helyi magyar értelmiséget és középosztályt propagandájával közvetlenül elérje. Erre elsősorban a kisebb méretű kulturális, vagy tudományos rendezvények voltak alkalmasak, amelyek egy-egy társadalmi csoport felé célirányos propaganda folytatását tették lehetővé. Ilyenek voltak a párt tagjai számára szervezett, nagy sikernek örvendő előadássorozatok. A parlamenti ülésszakok szünetében, általában minden év január-februárjában, az Erdélyi Párt országgyűlési képviselői és felsőházi tagjai előadások sorát tartották a helyi tagozatok szervezésében, amelyek során kulcsfontosságú, a korabeli erdélyi magyar társadalmat különösen érdeklő témákat fejtettek ki. Az ilyen nagysikerű rendezvények között említhető a Kolozs vármegyei tagozat Bánffyhunyadon, kimondottan a kalotaszegi magyarság számára, 1943. január 8-a és március 5-e között megszervezett „világnézeti előadássorozata”.³⁹ A kezdeményezés kiterjedt a Székelyföldre is, ahol 1943. szeptember 6-a és november 5-e között a párt Udvarhely vármegyei és székelyudvarhelyi városi tagozata által közösen szervezett „nemzetpolitikai előadásokat” különösen nagy érdeklődés övezte.⁴⁰

A legnagyobb visszhangot keltő előadássorozatokra viszont Kolozsváron került sor. Minden évben „téli előadásokat” tartottak a kincses városban, amelyek közül a legsikeresebb az 1944. január 27-e és március 9-e közötti rendezvénysorozat volt. A párt helyi szervezete ekkor a közelgő frontátvonulás fenyegetésének árnyékában, addig példátlan mé-

retű, összefogó és a közélet minden jelentős területére kiterjedő politikai előadássorozatot rendezett tagjai számára,⁴¹ aminek csak az ország március 19-én bekövetkező német megszállása vetett véget.

8. A pártpropaganda lehetőségei a falvak világában

A városokban tartott nagyszabású előadássorozatok mellett az Erdélyi Párt a falvak lakosságáról sem feledkezett meg. A tagjainak derékhadát alkotó magyar földműves réteggel ún. beszámoló körutak révén tartott rendszeres kapcsolatot. Ezek keretében országgyűlési képviselői a párt működésének kezdetétől egészen 1944-ig állandóan járták Észak-Erdély falvait, mindenütt ismertetve az Erdélyi Párt céljait és eredményeit.

A képviselői beszámoló körutakat szervezett módon, minden vármegyében 1941. szeptember 21-től kezdték meg.⁴² Ezekről a korabeli sajtó részletesen tudósított, amiből jól látható, hogy a párt e téren ugyanolyan hangsúlyt fektetett a magyarok által többen lakott vidékekre, mint a szórványra. Számos beszámoló körut érintette Kalotaszeg magyar falvait, de Szolnok-Doboka vármegye szórványtelepüléseit is. Kifejezetten sok képviselői beszámolót tartottak Maros-Torda vármegyében, többnapos körutak keretében. Mindenütt nagy tömeg várta a párt kiküldötteit, sok esetben a közeli községekből is jöttek emberek, akiknek így volt lehetősége arra, hogy képviselőikkel és a vármegyei pártszervezet vezetőjével személyesen találkozzanak. Az Erdélyi Párt kiküldöttei e látogatások alkalmával részletesen tájékozódhattak a gazdák helyzete felől, feljegyezheték panaszait és kérelmeiket, majd továbbították azokat a párt központjába.

A nagy sikernek örvendő beszámoló körutak 1942-ben is folytatódtak. Több beszámoló körutat tartottak ekkor a Partium és a Székelyföld magyar falvaiban egyaránt. A képviselői beszámolók virágkora azonban egyértelműen az 1943-as évre esett. Ekkor tartották messzemenően a legtöbb ilyen rendezvényt, aminek háttérében egyrészt a háborús helyzet fokozatos rosszabbra fordulása és az ebből eredő társadalmi nyugtalanság, másrészt az Országgyűlés 1943 májusa és októbere közötti, majdnem fél éven át tartó szüneteltetése állt. A párt képviselői a parlamenti tevékenység kényszerű felfüggesztésének idejét arra használták fel, hogy megerősítsék a párttagokkal való kapcsolatukat és terjesszék az Erdélyi Párt fő eszméit, amire leginkább a személyes látogatások, beszámolók voltak alkalmasak. Az ország 1944. márciusi német megszállásáig az Erdélyi Párt törvényhozói még számos alkalommal indultak falusi kiszállásokra és tartottak panasznapot különböző községekben. Ezt követően azonban a további beszámoló körutak megszervezése ellehetetlenült.

9. Következtetések

Az Erdélyi Pártot – nem kis részben sikeres propaganda tevékenysége folytán – 1944 nyaráig összetartotta a regionális identitástudat, az erdélyi magyarok kisebbségi létben megedzett szolidaritása, társadalmi kapcsolatokra érzékenyebb, transzszilván szemlélete és nem utolsó sorban a magyar jellegű Erdély újjáépítésének és felvirágoztatásának közös igénye.

Mindemellett tény, hogy az Erdélyi Pártot állandó belső feszültségek jellemezték. Benne a régió magyarságának minden társadalmi rétege képviselve volt, akiknek néha egymással ellentétes érdekei széthúzó erőként hatottak, és voltak benne minden más magyar párttal szimpatizálók is.⁴³ Ezért a pártot folyamatos kompromisszumkényszer jellemezte, ami nagyon megnehezítette működését és sokban hozzájárult rugalmasságának csökkenéséhez, majd 1944 márciusa után a széthullásához is. A német megszállást követő politikai állásfoglalási kényszert, s ennek nyomán a párton belüli szakadást semmilyen, mégoly sikeres propaganda sem tudta megakadályozni. A gyűléstiltalom 1944 nyár eleji bevezetésével⁴⁴ és a pártélet ennek következtében való felfüggesztésével hovatovább már a szervezeti működés is lehetetlenné vált. Az Erdélyi Párt szétesése, négy évvel korábbi felemelkedéséhez hasonlóan, rendkívül gyorsan ment végbe. A román átállás másnapján, 1944. augusztus 24-én kiadott, a politikai pártokat feloszlató kormányrendelet⁴⁵ idejére az Erdélyi Párt már voltaképpen megszűnt létezni.

Összefoglalásként megállapítható, hogy a párt propaganda tevékenysége csak részben volt sikeres. Ennek több oka volt. Mindenekelőtt a működési terület behatárolt, csak Észak-Erdélyre kiterjedő volta, amely inkább regionális, semmint országos hatásúvá tette a párt propagandáját. Ugyanakkor a „kis magyar világ” keretei között lehetséges rövid működési időszak nem volt elég a politikai formáció konszolidációjára és a propaganda kiteljesedésére sem. Igen erős visszahúzó tényezőt jelentett a háborús időszak, amelynek keretében az Erdélyi Párt kénytelen volt egyrészt akut tőkehiánnyal, másrészt a békeidőkhöz képest számottevően kevesebb lehetőséggel és komoly megkötöttségekkel (pl. cenzúra) működni. Erdély német, majd szovjet-román megszállása miatt a párt rendkívül gyorsan megszűnt, mielőtt még propaganda tevékenysége kiteljesedhetett volna. Mindez oda vezetett, hogy bármilyen széleskörű és a mostoha körülményekhez képest mégiscsak eredményesnek tekinthető propagandát folytatott is, az Erdélyi Párt mára már szinte teljesen kikopott mind a helyi, mind az egyetemes magyar társadalom közösségi emlékezetéből. Nagymértékben hozzájárult ehhez az is, hogy a kommunista

rendszer évtizedeiben az Erdélyi Pártot kötelező felejtésre ítélték. E tanulmány nem titkolt célja, hogy a maga szerény eszközeivel valamelyest változtasson e méltánytalan helyzeten.

JEGYZETEK/NOTES

1. Ennek legújabb feldolgozását lásd Gulyás László (2018): A Horthy-korszak külpolitikája 5. kötet: A revíziós sikerek 2. A második bécsi döntés 1939–1940. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő.
2. Egry Gábor (szerk.) (2008): Az erdélyiség „színeváltozása”: kísérlet az Erdélyi Párt ideológiájának és identitáspolitikájának elemzésére: 1940–1944. Napvilág Kiadó. Budapest. 29. old.
3. Bárdi Nándor (2006): A múlt, mint tapasztalat. A kisebbségből többségbe került erdélyi magyar politika szemléletváltása 1940–1944 között. Limes Tudományos Szemle. Észak-Erdély 1940–1944. 2006/2. (70.) szám. 44. old.
4. Három napig tartó értekezleten határozták el az erdélyi képviselők az „Erdélyi Párt” megalakítását. Ellenzék. 1940. december 17. LXI. évf. 289. szám. 8. old.; Gróf Teleki Arctur–Dr. Árkossy Jenő (1942): Az Erdélyi Párt programja. Kiss Ernő és Társa Könyvnyomda. Marosvásárhely. 1. old.
5. Fogarasi Zoltán (1944): A népesség anyanyelvi, nemzetiségi és vallási megoszlása törvényhatóságunkint 1941-ben. Magyar Statisztikai Szemle. 1944/1–3. szám. 4. old.
6. Dr. Mikó Imre (1940): Zászlót bontott az Erdélyi Párt. Ellenzék. 1940. december 23. LXI. évf. 294. szám. 1. old.
7. A töretlen magyar egység jegyében. Megalakult az Erdélyi Párt kolozsvári tagozata. Nyíró Józsefet választották meg elnöknek. Megrázó erejű székfoglalót mondott az első tagozati elnök. Kolozsvári Estilap. 1941. február 3. IX. évf. 27. szám. 1. old.
8. Végh József (1941): „Mindent Erdélyért”. Vasárnap délelőtt tartotta meg első értekezletét az Erdélyi Párt. Kolozsvári Estilap. 1941. január 20. IX. évf. 15. szám. 1. old.
9. Egyéb napilapok mellett a Kolozsvári Estilap hasábjain *Iratkozz be az Erdélyi Pártba!* címmel 1941. január 8-a és március 22-e között szinte minden nap megjelent az Erdélyi Párt felhívása.
10. Teljes ütemben megkezdődött az Erdélyi Párt szervezkedése. Kolozsvári Estilap. 1941. január 11. IX. évf. 8. szám. 4. old.
11. Bárdi (2006) 44. old.
12. Magyar Nemzeti Levéltár. Országos Levéltár. [A továbbiakban: MNL. OL.] P 2256. No. 117. Teleki Béla iratai 1942–1944. 1. csomó. 143. tétel. 3373/1943. szám. Dr. Páll György főtitkár jelentése Teleki Béla pártelnöknek. Kolozsvár. 1943. december 9. 1–2. old.
13. Gróf Teleki–Dr. Árkossy (1942) 2. old.
14. Gróf Teleki–Dr. Árkossy (1942) 2. old.

15. MNL OL. P 2256. No. 117. Teleki Béla iratai 1942–1944. 1. csomó. 40. tétel. 1789/1942. szám. Némedy Gábor, az Erdélyi Párt Szatmár vármegyei szervezete főtitkárának jelentése gróf Teleki Béla pártelnöknek. Szatmárnémeti. 1942. szeptember 4. 1. old.
16. Albrecht Dezső (1943): Az Erdélyi Párt Szent László nevével és gondolatával indult el útjára! In: Erdélyi szellem – magyar lélek. Az Erdélyi Párt kiadása. Minerva Nyomda Rt. Kolozsvár. 15–16. old.
17. MNL OL. P 2256. No. 117. Teleki Béla iratai 1942–1944. 1. csomó. 72. tétel. 148/1943. szám. Némedy Gábor, az Erdélyi Párt Szatmár vármegyei szervezete főtitkárának jelentése az Erdélyi Párt országos központjának. Szatmárnémeti. 1943. április 22. 2. old.
18. Gróf Teleki–Dr. Árkossy (1942).
19. MNL OL. P 2256. No. 117. Teleki Béla iratai 1942–1944. 1. csomó. 65. tétel. Dr. Páll György főtitkár jelentése Teleki Béla pártelnöknek. Kolozsvár. 1943. február 8. 1. old.
20. MNL OL. P 2256. No. 117. Teleki Béla iratai 1942–1944. 1. csomó. 68. tétel. Dr. Páll György főtitkár jelentése Teleki Béla pártelnöknek. Kolozsvár. 1943. február 19. 3. old.
21. Erdélyi szellem – magyar lélek. Az Erdélyi Párt kiadása. Minerva Nyomda Rt. Kolozsvár. 1943.
22. Lásd erről Papp-Szász Lajos felsőházi tag felszólalásának szövegét. In: Erdélyi szellem – magyar lélek. (1943) 5. old.
23. Lásd bővebben Kortsmáros László országgyűlési képviselő, nagyváradi pártelnök nagyválasztmányi értekezleten elhangzott beszédének szövegét. In: Erdélyi szellem – magyar lélek. (1943) 30–31. old.
24. Erdély a magyar Képviselőházban. Az Erdélyi Párt kiadása. Minerva Nyomda Rt. Kolozsvár. 1942.
25. Erdély a magyar Képviselőházban II. Az Erdélyi Párt kiadása. Minerva Nyomda Rt. Kolozsvár. 1943.
26. Erdély a magyar Országgyűlésen III. Az Erdélyi Párt kiadása. Minerva Nyomda Rt. Kolozsvár. 1944.
27. Erdély a magyar Országgyűlésen III. (1944) 134–160. old.
28. (p.) (1941): Tízezrek részvételével zajlott le a „Magyar Nap” és a hősök emlékünnepélye. „Erdély örök jogon alkotó része szép Magyarországnak” – mondotta Nyírő József, az ünnep szónoka. Kolozsvári Estilap. 1941. május 26. IX. évf. 119. szám. 3. old.
29. Nyírő József (1942): A „Magyar Nap”-ról jelentjük... Magyar Újság. 1942. június 7. X. évf. 126. szám. 5. old.
30. 10.584 pengő gyűlt össze a hadbavonultak javára a kolozsvári „Magyar Nap”-on. Keleti Újság. 1942. július 19. XXV. évf. 162. szám. 3. old.
31. Tízezrek vettek részt Kolozsvár ünnepén, a „Magyar Nap”-on. Délelőtt hazafias ünnepség és díszfelvonulás, délután népünnepély volt. Magyar Újság. 1942. június 9. X. évf. 127. szám. 3. old.
32. A felszabadulás virágzó városában, a megelevenedett Besztercén. Kolozsvári Estilap. 1941. július 12. IX. évf. 158. szám. 5. old.

33. A székelység igazi ünnepe volt a kovásznai Magyar Nap. Keleti Újság. 1942. július 16. XXV. évf. 159. szám. 4. old.
34. Magyar Nap Zilahon. Ellenzék. 1943. december 2. LXIV. évf. 273. szám. 4. old.
35. A töretlen magyar egység és a közösségi gondolat mellett tett hitvallást az Erdélyi Párt zilahi választmányi gyűlése. Ellenzék. 1943. december 20. LXIV. évf. 287. szám. 8. old.
36. A töretlen magyar egység... (1943) 8. old.
37. MNL OL. P 2256. No. 117. Teleki Béla iratai 1942–1944. 1. csomó. 110. tétel. Némedy Gábor Szilágy vármegyei főtitkár jelentése Teleki Béla pártelnöknek. Zilah. 1944. február 2.
38. József Álmos (2006): Országzászló-állítások Háromszéken. T3 Kiadó. Sepsiszentgyörgy.
39. Nagy sikerrel zajlott le az Erdélyi Párt első bánffyhunyadi világnézeti előadása. Kolozsvári Estilap. 1943. január 9. XI. évf. 6. szám. 3. old.
40. A kereskedelem utánpótlásának és a székelység életterének kérdései szerepeltek az Erdélyi Párt nemzetpolitikai előadásán. Hargita. 1943. november 13. III. évf. 46. szám. 1. old.
41. Arhivele Naționale Române. [Román Országos Levéltár]. Direcția Județeană Cluj. [Kolozs megyei Igazgatóság]. FOND nr. 593 Colecția personală Kelemen Lajos [Kelemen Lajos személyes gyűjteménye], nr. 968. dosar 37.: Invitații la diferite manifestații și serbări [Meghívók különböző rendezvényekre és ünnepekre]. f. 119, 660, 663, 671, 1328, 1340.
42. A képviselőházban Erdély legégetőbb kérdéseiről interpellálnak az Erdélyi Párt képviselői. Kolozsvári Estilap. 1941. szeptember 20. IX. évf. 212. szám. 6. old.
43. Mikó Imre (2003): A négy év vázlata (1944. márc. 19-ig). In: Balázs Sándor: Mikó Imre. Élet- és pályakép. Kéziratok, dokumentumok (1933–1968). Polis Könyvkiadó. Kolozsvár. 329–330. old.
44. MNL OL. P 2256. No. 117. Teleki Béla iratai 1942–1944. 1. csomó. 268. tétel. 634/1944. szám. Bizalmas tájékoztató. Kolozsvár, 1944. június 8. 1. old.
45. Ablonczy Balázs (2011): A visszatért Erdély 1940–1944. Jaffa Kiadó. Budapest. 114. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM/REFERENCES

Levéltári források

- Arhivele Naționale Române. [Román Országos Levéltár]. Direcția Județeană Cluj. [Kolozs megyei Igazgatóság]. FOND nr. 593 Colecția personală Kelemen Lajos [Kelemen Lajos személyes gyűjteménye], nr. 968. dosar 37.: Invitații la diferite manifestații și serbări [Meghívók különböző rendezvényekre és ünnepekre]. f. 119, 660, 663, 671, 1328, 1340.
- Magyar Nemzeti Levéltár. Országos Levéltár. P 2256. No. 117. Teleki Béla iratai 1942–1944. 1. csomó.

- 40. tétel. 1789/1942. szám. Némedy Gábor, az Erdélyi Párt Szatmár vármegyei szervezete főtitkárának jelentése gróf Teleki Béla pártelnöknek. Szatmárnémeti. 1942. szeptember 4.
- 65. tétel. Dr. Páll György főtitkár jelentése Teleki Béla pártelnöknek. Kolozsvár. 1943. február 8.
- 68. tétel. Dr. Páll György főtitkár jelentése Teleki Béla pártelnöknek. Kolozsvár. 1943. február 19.
- 72. tétel. 148/1943. szám. Némedy Gábor, az Erdélyi Párt Szatmár vármegyei szervezete főtitkárának jelentése az Erdélyi Párt országos központjának. Szatmárnémeti. 1943. április 22.
- 110. tétel. Némedy Gábor Szilágy vármegyei főtitkár jelentése Teleki Béla pártelnöknek. Zilah. 1944. február 2.
- 143. tétel. 3373/1943. szám. Dr. Páll György főtitkár jelentése Teleki Béla pártelnöknek. Kolozsvár. 1943. december 9.
- 268. tétel. 634/1944. szám. Bizalmas tájékoztató. Kolozsvár, 1944. június 8.

Az Erdélyi Párt kiadványai:

Erdély a magyar Képviselőházban. Az Erdélyi Párt kiadása. Minerva Nyomda Rt. Kolozsvár. 1942.

Erdély a magyar Képviselőházban II. Az Erdélyi Párt kiadása. Minerva Nyomda Rt. Kolozsvár. 1943.

Erdély a magyar Országgyűlésen III. Az Erdélyi Párt kiadása. Minerva Nyomda Rt. Kolozsvár. 1944.

Erdélyi szellem – magyar lélek. Az Erdélyi Párt kiadása. Minerva Nyomda Rt. Kolozsvár. 1943.

Gróf Teleki Arctur–Dr. Árkossy Jenő (1942): Az Erdélyi Párt programja. Kiss Ernő és Társa Könyvnyomda. Marosvásárhely.

Szakkönyvek

Ablonczy Balázs (2011): A visszatért Erdély 1940–1944. Jaffa Kiadó. Budapest.

Egry Gábor (szerk.) (2008): Az erdélyiség „színeváltozása”: kísérlet az Erdélyi Párt ideológiájának és identitáspolitikájának elemzésére: 1940–1944. Napvilág Kiadó. Budapest.

Gulyás László (2018): A Horthy-korszak külpolitikája 5. kötet: A revíziós sikerek 2. A második bécsi döntés 1939–1940. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő.

József Álmos (2006): Országzászló-állítások Háromszéken. T3 Kiadó. Sepsiszentgyörgy.

Tanulmányok

Albrecht Dezső (1943): Az Erdélyi Párt Szent László nevével és gondolatával indult el útjára! In: Erdélyi szellem – magyar lélek. Az Erdélyi Párt kiadása. Minerva Nyomda Rt. Kolozsvár. 15–17. old.

Bárdi Nándor (2006): A múlt, mint tapasztalat. A kisebbségből többségbe került erdélyi magyar politika szemléletváltása 1940–1944 között. Limes Tudományos Szemle. Észak-Erdély 1940–1944. 2006/2. (70.) szám. 43–70. old.

- Fogarasi Zoltán (1944): A népesség anyanyelvi, nemzetiségi és vallási megoszlása törvényhatóságunkint 1941-ben. Magyar Statisztikai Szemle. 1944/1–3. szám. 1–20. old.
- Mikó Imre (2003): A négy év vázlata (1944. márc. 19-ig). In: Balázs Sándor: Mikó Imre. Élet- és pályakép. Kéziratok, dokumentumok (1933–1968). Polis Könyvkiadó. Kolozsvár. 320–334. old.

Cikkek

- A felszabadulás virágzó városában, a megelevenedett Besztercén. Kolozsvári Estilap. 1941. július 12. IX. évf. 158. szám. 5. old.
- A kereskedelem utánpótlásának és a székelység életterének kérdései szerepeltek az Erdélyi Párt nemzetpolitikai előadásán. Hargita. 1943. november 13. III. évf. 46. szám. 1. old.
- A képviselőházban Erdély legégetőbb kérdéseiről interpellálnak az Erdélyi Párt képviselői. Kolozsvári Estilap. 1941. szeptember 20. IX. évf. 212. szám. 6. old.
- A székelység igazi ünnepe volt a kovásznai Magyar Nap. Keleti Újság. 1942. július 16. XXV. évf. 159. szám. 4. old.
- A töretlen magyar egység és a közösségi gondolat mellett tett hitvallást az Erdélyi Párt zilahi választmányi gyűlése. Ellenzék. 1943. december 20. LXIV. évf. 287. szám. 8. old.
- A töretlen magyar egység jegyében. Megalakult az Erdélyi Párt kolozsvári tagozata. Nyíró Józsefet választották meg elnöknek. Megrázó erejű székfoglalót mondott az első tagozati elnök. Kolozsvári Estilap. 1941. február 3. IX. évf. 27. szám. 2. old.
- Három napig tartó értekezleten határozták el az erdélyi képviselők az „Erdélyi Párt” megalakítását. Ellenzék. 1940. december 17. LXI. évf. 289. szám. 8. old.
- Dr. Mikó Imre (1940): Zászlót bontott az Erdélyi Párt. Ellenzék. 1940. december 23. LXI. évf. 294. szám. 1. old.
- Magyar Nap Zilahon. Ellenzék. 1943. december 2. LXIV. évf. 273. szám. 4. old.
- Nagy sikerrel zajlott le az Erdélyi Párt első bánffyhungyadi világnézeti előadása. Kolozsvári Estilap. 1943. január 9. XI. évf. 6. szám. 3. old.
- Nyíró József (1942): A „Magyar Nap”-ról jelentjük... Magyar Újság. 1942. június 7. X. évf. 126. szám. 5. old.
- (p.) (1941): Tízezrek részvételével zajlott le a „Magyar Nap” és a hősök emlékünnepe. „Erdély örök jogon alkotó része szép Magyarországnak” – mondotta Nyíró József, az ünnep szónoka. Kolozsvári Estilap. 1941. május 26. IX. évf. 119. szám. 3. old.
- Teljes ütemben megkezdődött az Erdélyi Párt szervezkedése. Kolozsvári Estilap. 1941. január 11. IX. évf. 8. szám. 4. old.
- 10 584 pengő gyűlt össze a hadbavonultak javára a kolozsvári „Magyar Nap”-on. Keleti Újság. 1942. július 19. XXV. évf. 162. szám. 3. old.

Tízezrek vettek részt Kolozsvár ünnepén, a „Magyar Nap”-on. Délelőtt hazafias ünnepség és díszfelvonulás, délután népünnepély volt. Magyar Újság. 1942. június 9. X. évf. 127. szám. 3. old.

Végh József (1944): Felépült a zilahi Hálaadás Háza. Új otthonot teremtett a szilágysági magyar kulturális kezdeményezéseknek az áldozatkészség. Ellenék. 1944. február 1. LXV. évf. 25. szám. 5. old.

Végh József (1941): „Mindent Erdélyért”. Vasárnap délelőtt tartotta meg első értekezletét az Erdélyi Párt. Kolozsvári Estilap. 1941. január 20. IX. évf. 15. szám. 1. old.